

Аналіз діяльності ТК стандартизації агропромислового комплексу

Т. Гордієнко, кандидат технічних наук, заступник директора з наукової роботи — начальник відділу, НДІ стандартизації, ДП «УкрНДНЦ проблем стандартизації, сертифікації та якості», м. Київ

Анализ деятельности ТК стандартизации агропромышленного комплекса

Т. Гордиенко, кандидат технических наук, заместитель директора по научной работе — начальник отдела, НИИ стандартизации, ГП «УкрНИУЦ проблем стандартизации, сертификации и качества», г. Киев

Activity Assessment TC of Standardization of Agro-Industrial Complex

T. Gordiyenko, Candidate of Technical Sciences, Deputy Director of Institute on Scientific Activity — Department Chief, Research Institute of Standardization, «Ukrainian Research and Training Centre for Standardization, Certification and Quality Problems» State Enterprise, Kyiv

У статті проведено аналіз діяльності національних технічних комітетів стандартизації (ТК), що працюють в сфері агропромислового комплексу та сільського господарства (с/г). Розглянуто проблеми удосконалення їхньої структури, стан виконання функцій, передбачених чинними законодавчими та нормативними документами (НД).

Т. Гордієнко

ВСТУП

Аграрна промисловість та сільське господарство є одними з основних галузей народного господарства. Вони є сировинними базами для харчової промисловості і утворюють систему взаємопов'язаних галузей, в яких взаємодіють с/г, переробна промисловість, складське та холодильне господарство, оптові та роздрібні торгові підприємства, сільськогосподарська хімія тощо.

Тісна співпраця між Україною та Європейським Союзом (ЄС) відбуватиметься завдяки гармонізації національних стандартів з вимогами Світової організації торгівлі (СОТ) та застосуванню секторального підходу для вирішення проблем с/г, одним із компонентів якого є безпека харчових продуктів та визнання міжнародною спільнотою відповідності української системи міжнародним стандартам. Підвищення конкурентоспроможності національної продукції відбуватиметься за рахунок поліпшення її якості та безпеки шляхом упровадження міжнародних та європейських стандартів.

Ураховуючи експортну орієнтацію с/г України, необхідно переглянути чинні національні стандарти, які можуть

не задовольняти сучасні потреби зовнішньої торгівлі. Для реалізації цих завдань важливою є роль ТК України як основних суб'єктів стандартизації та розробників НД різного рівня.

Метою статті є проведення аналізу діяльності національних ТК агропромислового комплексу, поточного стану виконання ними функцій, передбачених чинними НД, та визначення подальших шляхів удосконалення їхньої структури й роботи.

1. ТК агропромислового комплексу, що функціонують в Україні

Наразі на національному рівні функціонує двадцять дев'ять ТК в агропромисловому комплексі, куди входять ТК з харчової, переробної промисловості, сировини та відходів харчової промисловості, питної та лікувальної вод, сільського господарства і тваринництва (табл. 1) [1, 2].

Секретаріати цих ТК ведуть науково-дослідні організації та науково-технічні підприємства, підпорядковані: Українській академії аграрних наук (УААН) — 14 ТК; Мінагрополітики України — сім ТК; Мінекономрозвитку, Державному агентству рибного госпо-

Таблиця 1. Українські ТК с/г та агропромислового комплексу

№ ТК	Назва ТК
ТК 18	«Лісові ресурси»
ТК 23	«Продукція садів, виноградників і виноробна продукція»
ТК 24	«Продукти з овочів і фруктів та устаткування для їх переробки»
ТК 29	«Насіння і коренеплоди цукрових буряків»
ТК 33	«Рибне господарство»
ТК 36	«Хміль та продукти його переробки»
ТК 41	«Зернові культури та продукти їх переробки»
ТК 56	«Цукор і крохмалепатокові продукти»
ТК 58	«Вироби соляної промисловості»
ТК 60	«Ефіроолійна продукція»
ТК 61	«Луб'яні культури»
ТК 64	«Спиртогорілчані вироби, дріжджі»
ТК 67	«Пиво та безалкогольні напої»
ТК 71	«Овочеві і баштанні культури, насіння та посадковий матеріал»
ТК 86	«Олії, жири та продукти їх переробки»
ТК 110	«Насіння сільськогосподарських культур»
ТК 124	«Природні та преформовані лікувальні ресурси»
ТК 132	«Засоби захисту тварин, корми та кормові добавки»
ТК 140	«Молоко, м'ясо та продукти їх переробки»
ТК 142	«Ґрунтознавство»
ТК 145	«Меліорація і водне господарство»
ТК 147	«Якість питної води»
ТК 149	«Ветеринарні біологічні препарати та засоби ветеринарної медицини для роботи з ними»
ТК 152	«Продукція кондитерська та харчоконцентратна»
ТК 153	«Хлібобулочні та макаронні вироби»
ТК 154	«Соки та соковмісні продукти»
ТК 158	«Тваринництво: технології, племінна справа та відтворення»
ТК 159	«Землеробство»
ТК 160	«Субтропічне та декоративне рослинництво, озеленення і дизайн»

дарства України (Держрибагентство), Національній академії наук України та Міністерству охорони здоров'я України (МОЗ) — по одному ТК, а також асоціаціям виробників та підприємствам у формі закритого акціонерного товариства (ЗАТ) — по два ТК.

2. Сфери діяльності та об'єкти стандартизації ТК агропромислового комплексу

За результатами аналізу сфер діяльності ТК агропромислового комплексу встановлено, що зараз вони працюють за 49 кодами класифікаційних угруповань чотирнадцяти класів згідно з [3], основними з яких є: 65 «Сільське господарство» та 67 «Технологія виробництва харчових продуктів» [1].

Аналіз окремих сфер діяльності та об'єктів стандартизації ТК агропромислового комплексу виявив, що:

- з 29 ТК у п'яти (17 %) може дублюватися сфера діяльності;

- із їх загальної кількості класифікаційних угруповань — сім (14 %) можуть дублюватись (табл. 2).

Це пов'язано з тим, що деякі ТК досі не привели свої положення у відповідність до [4], а саме: ТК 18, 23, 24, 29, 41, 124, 132, 145. Наразі для цих ТК не визначено і не закріплено наказом Мінекономрозвитку сферу діяльності та об'єкти стандартизації згідно з [3].

Така ситуація повинна врегульовуватись Мінекономрозвитку під час перегляду Положень про ТК не лише з метою усунення можливого дублювання, але й для уникнення у подальшому неузгодженості між розроблюваними стандартами, недопущення конфліктних ситуацій між ТК та провадження єдиної політики у певній сфері стандартизації на національному і міжнародному рівнях.

Дублювання сфери діяльності та об'єктів стандартизації ТК суттєво впливає на планування та ефективність його роботи, ускладнює ідентифікацію

Таблиця 2. Відомості щодо дублювання сфер діяльності та об'єктів стандартизації ТК агропромислового комплексу

Позначення ТК	Позначення ТК, з яким дублюється або перетинається сфера діяльності	Код та назва класифікаційного угруповання згідно з ДК 004
ТК 23 (НП)	ТК 24 (НП)	67.080 Фрукти. Овочі
	ТК 64	71.080.60 Спирти. Прості ефіри / етери
	ТК 154	67.160.20 Безалкогольні напої (у частині соків)
ТК 24 (НП)	ТК 154	67.160.20 Безалкогольні напої (у частині соків)
ТК 41 (НП)	ТК 132 (НП)	65.120 Корм для тварин
	ТК 153	67.040 Харчові продукти взагалі (у частині хлібобулочних та макаронних виробів)
ТК 132 (НП)	ТК 149	11.120 Фармацевтика
ТК 145 (НП)	ТК 147	13.060.10 Вода природних джерел
	ТК 82	13.020 Захист довкілля
Примітка. Позначення «НП» означає, що положення певного ТК не приведені у відповідність до вимог Типового положення про ТК.		

відповідального ТК у певній сфері діяльності. У подальшому це призводить до виникнення конфліктних ситуацій не лише між ТК, але й з науково-дослідною установою, відповідальною за формування Плану національної стандартизації (План). Крім цього, під час визначення стандартів, які потребують першочергової гармонізації, фахівцям, які проводять експертизу, буває важко розподілити та закріпити стандарти між спорідненими ТК, сфера діяльності яких може дублюватись.

3. Стан виконання ТК покладених на них функцій

Проведений аналіз показав стан виконання покладених на ТК функцій згідно з [4], і виявив, що з ТК агропромислового комплексу:

- щороку надають звіти про свою роботу — 83 % ТК;
- щороку розробляють стандарти 75 % ТК (23, 24, 29, 33, 58, 60, 61, 64, 65, 67, 71, 110, 124, 132, 140, 142, 145, 147, 149, 152, 153, 154, 158, 159, 160);
- майже всі регулярно надають пропозиції до Плану;
- усі, крім ТК: 18, 23, 24, 29, 41, 124, 132, 145, перезатвердили свої положення про ТК;
- усі національні ТК агропромислового комплексу, крім ТК 159, брали участь у перегляді стандартів колишнього СРСР згідно з Програмою перегляду чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 року та розроблених у період 1992—2006 роки.

Більшість українських ТК с/г та агропромислового комплексу співпрацюють з ТК міжнародних та регіональних організацій зі стандартизації (табл. 3).

Національні ТК с/г та агропромислового комплексу (табл. 3):

- співпрацюють із міжнародними ТК ISO, а саме: 24, 71, 86, 140, 154 — з ISO/TC 34; 61 — з ISO/TC 38; 60 — з ISO/TC 54; 18 — з ISO/TC 89, ISO/TC 136, ISO/TC 162, ISO/TC 165 і ISO/TC 218; 147 — з ISO/TC 147; 142 — з ISO/TC 190; 33 — з ISO/TC 234;
- співпрацюють з міждержавними ТК (МТК): 24 — з МТК 92; 154 — з МТК 93; 29 та 56 — з МТК 115; 23 — з МТК 129; 64 — з МТК 176; 56 — з МТК 182 і МТК 250; 140 — з МТК 186 і МТК 187; 58 — з МТК 239; 60 — з МТК 291; 33 — з МТК 299 і МТК 300;
- один ТК 18 веде секретаріат міжнародного ТК: ISO/TC 218 «Timber» (Лісоматеріали);
- вісім національних ТК ведуть секретаріати МТК, а саме:
 - МТК 66 «Хмель и продукты его переработки» (секретаріат веде ТК 36);
 - МТК 77 «Лесопродукция листовых пород» (секретаріат веде ТК 18);
 - МТК 92 «Консервы плодовоовощные для детского и диетического питания» (секретаріат веде ТК 24);
 - МТК 115 «Семена и корнеплоды сахарной свеклы» (секретаріат веде ТК 29);
 - МТК 129 «Продукция садов, виноградников и винодельческая продукция» (секретаріат веде ТК 23);
 - МТК 182 «Продукция сахарной промышленности» (секретаріат веде ТК 56);
 - МТК 239 «Продукция соляной промышленности» (секретаріат веде ТК 58);
 - МТК 291 «Эфиромасличная продукция» (секретаріат веде ТК 60);
- один ТК співпрацює з європейським ТК: ТК 154 — з CEN/TC 174;

Таблиця 3. Міжнародні та регіональні ТК, у роботі яких задіяні чи/або не задіяні відповідні національні ТК с/г та агропромислового комплексу

Національний ТК	ТК ISO, з яким співпрацює ТК	МТК, з яким співпрацює ТК	Міжнародний чи регіональний ТК, у роботі якого не задіяний відповідний ТК
1	2	3	4
ТК 18	ТС 89 Деревні плити; ТС 162 Двері і вікна; ТС 165 Деревина конструкційна; ТС 218 Лісоматеріали; ТС 136 Фурнітура	МТК 77 «Лесопродукция листовных пород»	МТК 78 «Лесоматериалы»
ТК 23	—	МТК 129 «Продукция садов», виноградников и винодельческая продукция	ISO/TC 34, SC 14 Свіжі, сухі і сушені фрукти та овочі
ТК 24	ТС 34 Харчові продукти, SC 3 Продукти із фруктів та овочів	МТК 92 «Консервы плодовоовощные для детского и диетического питания»	ISO/TC 34, SC 14 Свіжі, сухі і сушені фрукти та овочі; МТК 93 «Продукты переработки плодов и овощей»; МТК 178 «Плоды и ягоды»
ТК 29	—	МТК 115 «Семена и корнеплоды сахарной свеклы»	—
ТК 33	ТС 234 Рибальство та аквакультура	МТК 299 «Консервы, пресервы рыбные и металлическая тара для их фасования»; МТК 300 «Рыбные продукты пищевые, кормовые и технические и упаковка»	—
ТК 36	—	МТК 66 «Хмель и продукты его переработки»	—
ТК 41	—	—	ISO/TC 34, SC 4 Зернові та бобові; МТК 2 «Зерно и продукты его переработки и маслосемена»
ТК 56	—	МТК 115 «Семена и корнеплоды сахарной свеклы»; МТК 182 «Продукция сахарной промышленности»; МТК «250 Крахмалопродукты и картофелепродукты»	ISO/TC 93 Крохмаль (у тому числі похідні та побічні продукти)
ТК 58	—	МТК 239 «Продукция соляной промышленности»	—
ТК 60	ТС 54 Ефірні олії	МТК 291 «Эфиромасличная продукция»	—
ТК 61	ТС 38 Текстиль	—	—
ТК 64	—	МТК 176 «Спиртовая, дрожжевая и ликероводочная продукция»	—
ТК 67	—	—	МТК 91 «Пивобезалкогольная и винодельческая продукция»
ТК 71	ТС 34, SC 14 Свіжі фрукти і овочі	—	МТК 124 «Семена и посадочный материал овощных, бахчевых культур и кормовых корнеплодов»

1	2	3	4
TK 86	TC 34	—	МТК 238 «Масла растительные и продукты их переработки»; МТК 266 «Семена масличных культур»
TK 110	—	—	ISO/TC 34, SC 2 «Насіння олійних культур і фруктів, та продукти з насіння олійних культур»
TK 124	—	—	—
TK 132	—	—	ISO/TC 34, SC 10 Корм для тварин; МТК 4 «Комбикорма белкововитаминные добавки и премиксы»
TK 140	TC 34	МТК 186 «Молоко и молочные продукты»; МТК 187 «Масло и сыр»	МТК 116 «Продукты переработки птицы, яиц и сублимационной сушки»; МТК 148 «Продукция животноводства и биотехнологии»; МТК 226 «Мясо и мясная продукция»
TK 142	TC 190 Якість ґрунту	—	—
TK 145	—	—	ISO/TC 23, SC 18 Иригаційне та дренажне устаткування і системи
TK 147	TC 147 Якість води	—	МТК 343 «Качество воды»
TK 149	—	—	—
TK 152	—	—	ISO/TC 34, SC 7 Спеції, кулінарні трави і приправи; SC 8 Чай, SC 15 Кава; МТК 149 «Кондитерские изделия»; МТК 152 «Пищевые концентраты, чай, кофе, натуральные ароматизаторы и красители»; МТК 154 «Пищевые кислоты, эссенции, ароматизаторы, пищевые красители»; МТК 240 «Чай, субтропические, цитрусовые и орехоплодные культуры»
TK 153	—	—	МТК 2; МТК 3 «Хлеб, хлебобулочные и макаронные изделия»
TK 154	ISO/TC 34, SC 3 Продукти з фруктів та овочів	—	—
TK 158	—	—	МТК 90 «Птицеводство»; МТК 122 «Племенное дело в животноводстве»
TK 159	—	—	ISO/TC 81 Пестициди та інші агрохімікати; ISO/TC 134 Добрива і засоби для поліпшення властивостей ґрунту; МТК 202 «Химические средства защиты растений и методы их анализа»

1	2	3	4
ТК 160	—	—	ISO/TC 34, SC 14 Свіжі, сухі і сушені фрукти та овочі (у частині субтропічних культур); ISO/TC 54 Ефірні олії; ISO/TC 249 Традиційна китайська медицина

■ три ТК здійснюють систематичний аналіз документів європейських ТК, а саме:

- ТК 18 аналізує документи CEN/TC 33 «Двері, вікна, жалюзі, надвірні будівлі, метизи і стенові панелі», CEN/TC 38 «Захист деревини і деревних матеріалів»; CEN/TC 112 «Деревні плити»; CEN/TC 124 «Деревина конструкційна»; CEN/TC 175 «Круглі і пиляні лісоматеріали»;
- ТК 86 — CEN/TC 275 «Аналіз харчових продуктів. Горизонтальні методи»; CEN/TC 307 «Насіння сояшнику, рослинні і тваринні жири та їх субпродукти — методи досліджень та аналізу»;
- ТК 142 — CEN/TC 223 «Меліоранти ґрунту та поживне середовище» [1, 2].

Хоча ТК агропромислового комплексу достатньо представлені у міжнародних ТК (наприклад, у роботі ISO/TC 34 «Харчові продукти» беруть участь аж п'ять українських ТК (ТК 24, 71, 86, 140, 154), однак деякі ТК (в основному з виробництва харчових продуктів) не представлені у міжнародних та міждержавних ТК, а також недостатньо приділяють увагу гармонізації стандартів, розроблених «дзеркальними» міжнародними ТК ISO, що функціонують у їхній сфері діяльності. Однак, є національні ТК, у сфері діяльності яких практично не розробляються міжнародні стандарти (наприклад, ТК 36, 67, 124) [1, 2].

Стан гармонізації в Україні національних стандартів з міжнародними та європейськими стандарта-

ми, розробленими ТК с/г та агропромислового комплексу за кодами ДК 004 — 65 «Сільське господарство» та 67 «Технологія виробництва харчових продуктів» відображено на (рис. 1, 2).

Темпи упровадження міжнародних та європейських стандартів українськими ТК на національному рівні залишаються незначними (рис. 1, 2). Із чинних 871 національного стандарту у сфері с/г гармонізовано 19 % (168 НД), а із 1923 стандартів агропромислового комплексу — 23 % (449 НД). У 2012 році розроблено 12 стандартів організацій (СОУ) у галузях с/г та виробництва харчових продуктів.

Очевидно, що недостатня активність національних ТК у роботі міжнародних і регіональних організацій стандартизації залежить, насамперед, від власних фінансових і технічних можливостей ТК та від організацій, які виконують функції секретаріату, що впливає на результати їхньої діяльності. На відміну від міжнародної практики, членські внески не передбачені чинним законодавством. Розгляд проектів міжнародних стандартів англійською мовою потребує оперативного реагування, а переважна більшість ТК не має відповідного кадрового потенціалу, який вільно володіє іноземною мовою. Таким чином активність ТК у міжнародній стандартизації, в основному, залежить від наявності власних коштів та фахівців відповідної кваліфікації. Також ТК не завжди

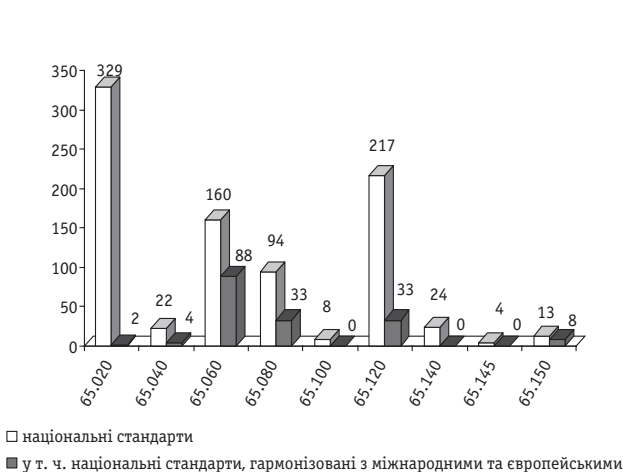

Рис. 1. Кількість чинних національних стандартів у сфері с/г за кодами ДК 004

Рис. 2. Кількість чинних національних стандартів агропромислового комплексу за кодами ДК 004

має можливість самостійно забезпечити участь своїх фахівців у міжнародних засіданнях і нарадах. Тому лише поодинокі ТК здійснюють фінансування цих заходів за власні кошти.

Зважаючи на зазначене, важливою підтримкою для роботи активних ТК, які забезпечують на практиці реалізацію державної політики у сфері стандартизації, є фінансування з Державного бюджету робіт із розроблення гармонізованих стандартів.

Аналіз структури і сфери діяльності національних ТК показав, що вони не гармонізовані зі структурою міжнародних ТК, що функціонують у сферах харчової, переробної промисловості та с/г, й на сьогодні мають суттєві розбіжності. Перш за все, це зумовлено історичними та географічними чинниками, які вплинули на формування основних галузей економіки та, відповідно, створення провідних вітчизняних науково-дослідних інститутів та об'єднань. Іншим чинником залишається раціональне використання наявного національного науково-технічного потенціалу галузевих інститутів та об'єднань, що спеціалізуються на певних видах діяльності [2].

Як приклад можна навести ISO/TC 34 «Харчові продукти», до складу якого входять 13 підкомітетів (ПК) і 7 робочих груп (РГ). В Україні їхні функції виконують 14 національних ТК, секретаріати яких ведуть відповідні провідні інститути та установи. Ці ТК розподілені між собою як за видами харчової продукції (фрукти, овочі, зернові продукти, молоко, м'ясо, риба, тваринні й рослинні жири тощо), так і за контролем їхньої якості (методи мікробіологічного контролю, органолептичного аналізу, систем управління якістю та безпечністю харчової продукції, вимог до органів, що здійснюють аудит і оцінку відповідності цих систем, тощо) [2].

Тому створення нових та упорядкування структури національних ТК, які вже функціонують, необхідно проводити з урахуванням національних особливостей. Не варто створювати ТК за напрямками діяльності, які не мають аналогів у міжнародній та регіональній стандартизації, або належать лише до діяльності окремого ПК (РГ) міжнародного ТК. У таких випадках доцільно створювати відповідні ПК (РГ) в структурі чинних національних ТК [2].

Варто звернути увагу на деякі ТК, які не розробляють стандарти або взагалі припинили свою діяльність, що створює проблеми із погодженням стандартів у визначеній сфері діяльності, які розробляють або планують розробляти інші організації. Наприклад, ТК 41, який фактично припинив свою роботу, однак сфера його діяльності — зернові культури та продукти їх переробки, є досить актуальною. З огляду на це, національному органу стандартизації доцільно вирішити спільно з профільним міністерством у сфері аграрної політики можливість пе-

редання функцій секретаріату ТК 41 іншій організації, компетентній у зазначеній сфері діяльності.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Сфера діяльності (класифікаційні угруповання за ДК 004) 17% ТК с/г та агропромислового комплексу збігається із сферами інших національних ТК. Це необхідно враховувати під час перегляду Положень про ТК.

2. Майже половина українських ТК с/г та агропромислового комплексу (41%) співпрацюють з ТК міжнародних та регіональних організацій зі стандартизації, однак недостатньо представлені в інших наявних 7 міжнародних та 21 міждержавних ТК за сферами своєї діяльності. Українські ТК агропромислового комплексу повинні активніше залучатись до роботи у відповідних міждержавних МТК для просування національних інтересів на регіональному рівні.

3. Рівень гармонізації національних стандартів у сфері с/г та харчової промисловості залишається досить незначним — не більше 25%.

4. Пріоритетним завданням с/г та агропромислового комплексу повинно бути ініціювання розроблення національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими. Водночас слід забезпечувати своєчасний перегляд чинних стандартів та упровадження необхідних для розвитку галузі вимог міжнародних та європейських стандартів.

5. Необхідно зважено підходити до створення нових ТК у сфері агропромислового комплексу. За окремими напрямками діяльності доцільно створювати відповідні ПК (РГ) у структурі національних ТК, які вже функціонують.

6. Для роботи активних ТК, які забезпечують на практиці реалізацію державної політики у сфері стандартизації, важливою підтримкою є фінансування з Державного бюджету робіт із розроблення гармонізованих стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каталог «Технічні комітети стандартизації України» / Укладач Т. Б. Гордієнко. — К.: ДП «УкрНДНЦ», 2010. — 213 с.
2. Науково-методичне забезпечення координації діяльності технічних комітетів стандартизації. Заключний звіт про науково-дослідну роботу (шифр «Координація ТК»); виконавець Т. Б. Гордієнко. — Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2010. — 111 с.
3. ДК 004:2008. Український класифікатор нормативних документів (ICS:2005, MOD).
4. Типове положення про технічний комітет стандартизації / Затв. наказом Держстандарту України від 20.05.2002 № 298, зареєстр. у Мініюсті України 11.07.2002 за № 578/6866. ■